

Het gewicht van woorden

Anouk Saleming

Afgelopen jaar kwam ik via het lectoraat Kunst en Professionalisering in aanraking met allerlei professionals uit diverse beroepsgroepen. Mijn eigen professie is schrijven. Ik ben schrijver van theaterteksten, poëzie en proza. Door de stap te maken buiten het theater en in het kader van professionalisering te werken met mensen uit de zorg, de politie en het onderwijs, ontdekte ik allerlei nieuwe dingen over taal en over de mogelijkheden van mijn vak 'schrijven' in andere contexten dan de mij bekende.

*Het lag op het puntje van mijn tong
wat ik je wilde zeggen
net
net lag het daar nog
wacht..
niet wegstijgen
niet omdraaien
geen afscheid
niet
nog niet*

Het viel mij op dat er overal waar ik kom veel wordt gepraat. Meestal zitten we, als we praten. We bedoelen. We zoeken soms naar woorden en soms weten we het zeker en drukken we onze woorden door. Door harder te spreken, of het nog een keer te zeggen. We tonen powerpoints, schrijven kernwoorden op flapovers en delen A4-tjes uit. De hele dag zijn we bezig met woorden: we schrijven emails, appen, tweeten, voeren gesprekken, vergaderen, maken grapjes, refereren, verwijzen, stellen vragen, ... En toch gaat het meeste van wat we zeggen en schrijven verloren. Ik merk dat taal vasthouden heel moeilijk is. Wat blijft ons bij na een dag praten met elkaar? Wat klinkt nog na? Wanneer luisteren we eigenlijk echt? Hoe kunnen we begrijpen en begrepen worden?

*ik vraag mij af waarom je maar niet
begrijpt wat ik zeg
terwijl we dezelfde taal spreken
misschien moet je me vaker thuis brengen
zoals je vroeger deed
en wij aan één woord genoeg hadden
of zwegen*

Ik geef les in schrijven. Op de schrijfopleiding (HKU; *Writing for Performance*) zijn we de hele dag bezig met taal. Wij, docenten en studenten, zijn gewend om precies te lezen wat er staat, om te interpreteren, te associëren. We zijn zorgvuldig met taal, zijn ons voortdurend bewust van het effect dat taal heeft op de toehoorder. Als schrijver probeer je nou eenmaal te raken door middel van taal.

Toch laat ik me in het dagelijks leven vaak verleiden om me alleen aan de gewenste taal te houden binnen een bepaalde context. Ik schrijf evaluaties voor studenten aan de hand van de gestelde criteria. Waarom voeg ik daar geen poëzie aan toe? Persoonlijk worden in een evaluatie mag niet, regels overtreden mag niet, het moet steeds objectief en aantoonbaar blijven. Het moet toetsbaar zijn. Je moet als schoenmaker bij je leest blijven. In vergaderingen durf ik niet te beginnen met een sprookje en appjes begin ik nooit met de aanhef van een brief. Ik houd me keurig aan de ongeschreven regels van welke woorden je waar gebruikt.

*Als we iets niet kunnen zeggen
plakken we pleisters
snoeren we monden
met woorden van jodium*

Als ik terugkijk naar mijn leven zijn er mensen die talen spraken waar ze indruk mee maakten. Mensen die mij leerden hoe taal van betekenis kon zijn. Er was een lerares Latijn die verhalen vertelde alsof je er zelf bij aanwezig was: ze vertelde soms de hele les. We namen om beurten koekjes mee (we hadden maar een klasje van negen) en we luisterden naar al die verhalen. We discussieerden en we leerden de beginselen van retorica door het zelf te doen. Door te

spreken. Door te schrijven. Er was een leraar wiskunde die achternamen als voornamen gebruikte, waardoor we allemaal ineens belangrijke namen kregen. "Saleming, schrijf op het bord", riep hij door het lokaal. En ik voelde mij als "Saleming" meer in staat dingen te kunnen dan als "Anouk". Er was een aardrijkskundeleraar die bij alles wat hij vertelde tegelijkertijd tekeningen maakte. We lazen in feite live gemaakte stripverhalen in zijn lessen. Er was een groenteman die mij aansprak met "mevrouw", terwijl ik pas veertien was. Er was mijn opa die op zijn sterfbed grapjes maakte. Er was een collega die altijd aan het einde van een email geen "groeten" zette, maar "geluk".

*Je woorden tillen me op
Alsof de letters spieren zijn
Alsof de zinnen ledematen hebben
Alsof je stem ruggengraat geeft aan wat
je nu zegt
Dat lichaam van taal tilt me op
Teder, maar stevig*

Waarom blijven deze momenten me bij? Waarom heb ik deze taal onthouden? Ik denk dat het komt doordat de taal anders werd gebruikt dan waar de sociale code om vroeg. Sociale codes vormen immers een bepaalde context. Het was anders dan hoe het altijd ging. Retorica was een nieuwe manier van spreken voor mij. Een les als een stripverhaal kende ik niet. Ik was nog nooit als "Saleming" aangesproken of "mevrouw" genoemd. Je wenst iemand toch alleen geluk als hij iets bijzonders gaat doen? Een gewone dag, heeft die ook geluk nodig? En grapjes maak je niet op je sterfbed. Dan heb je het toch over ernstige zaken? We zetten ons in een bepaalde context vast in de taal die we *dáár* gebruiken. We vertel-

len geen verhalen in een vergadering, we gebruiken geen dichtregels in beoordelingsformulieren, we appen geen jaarverslag. We gebruiken overal de 'gepaste' taal. We spreken in een bepaald jargon, we gebruiken steeds dezelfde woorden, omdat we genoeg hebben aan een beperkte woordenschat. Meer hebben we niet nodig. Denken we.

*Ik zit weer eens opgesloten in de dag
opgesloten in mijn woordenschat
Als ik nu eens één woordje zou verliezen
eentje maar
Een woord, dat op zou vallen tussen
al die grijs geworden taal
Een woord als een sneeuw wit zakdoekje*

Afgelopen jaar was ik steeds meer aanwezig in contexten buiten de HKU en buiten het mij vertrouwde theater. In het theater zou je kunnen zeggen dat alles kan. Het is moeilijk met taal te verrassen, op te vallen binnen een context waar alles geoorloofd is en waar alles al gedaan is. Maar in de 'echte' wereld wordt taal maar schraal gebruikt.

*Ik wou dat ik het in woorden
voor je kon vangen
Maar een lied laat zich niet schrijven
in taal
Net zoals je een geur niet voor later
kunt bewaren*

Een aantal keer was ik te gast bij Vilans. Bij deze organisatie werken adviseurs in de zorg. Maar het gesprek over zorgen voor iemand en de intimiteit daarvan in hun eigen dagelijkse privéleven, werd niet gevoerd. Het ging alleen over zorgen binnen de context

van hun werk: zorgen dat hun werk afkwam, zorgen voor minder werkdruk, zorgen voor goede resultaten. Het werd ontroerend toen de medewerkers hun persoonlijke ervaringen in de zorg gingen delen: het zorgen voor een zus met een handicap, een moeder die naar een verzorgingshuis moest, een kind dat extra aandacht vroeg. Stuk voor stuk verhalen die zo dicht bij hun werk lagen, maar die nooit waren gedeeld. Het effect van het delen van deze verhalen was een enorme verbinding. Een verbinding met elkaar ("we delen eenzelfde verdriet/zwaarte/...") en met het werk zelf: "O ja, daarom houd ik zo van mijn vak, daarom is het zo belangrijk wat ik doe". Het vertellen van verhalen bracht hen dicht bij elkaar en dicht bij hun innerlijke drijfveren. Datzelfde heb ik ervaren bij het werken op de politieacademie. Ik was aanwezig in een training van Bart van Rosmalen en Benito Shukrula. Een mastertraining voor (aankomende) teamchefs: tactisch leiding geven. Wat direct opviel was de grote hoeveelheid afkortingen waarmee deze teamchefs met elkaar spraken. Elke afdeling heeft een eigen afkorting, maar ook voor dagelijkse zaken werden afkortingen gebruikt. Er kwam geen zin voorbij of er stond een afkorting in! Ik vroeg hen een moment te vertellen over hun werk. Een moment dat ertoe deed. In die verhalen werd er iets anders zichtbaar dan in hun dagelijkse taal. Zo werden ineens de burgers (zoals politiemensen 'gewone' mensen noemen) weer zichtbaar: het slachtoffer van een misdrijf, de vluchteling, de gewone man in de straat. De burgers, die in hun dagelijkse vocabulaire op het werk nog maar nauwelijks voorkwamen. Ook hier werden met de verhalen van wat er echt toe deed, de innerlijke motivaties van een ieder zichtbaar: het 'goede' willen doen, de wereld mooier en veiliger maken. Waarden die in hun dagelijkse afkortingen niet voorkwamen.

zijn dagelijkse bezigheden iets kwijtraakt van zijn oorspronkelijke drijfveren. Hij lijkt er letterlijk van weg te drijven. Of misschien zijn ze er nog, maar heeft hij het er niet meer over. De dagelijkse bezigheden eisen alle aandacht op. Er is geen tijd om stil te staan bij wat ons werkelijk bezighoudt. En toch zie ik overal dat het gesprek over 'bezieling' of 'roeping' of 'passie' bij iedereen iets los maakt. Vragen naar iemands persoonlijke verhaal, levert bijna altijd een ander gesprek op, dan vragen naar iemands werk. Maar als de taal zo beperkt is door de context van ons werk, hoe kunnen we dan nog onze dromen verwoorden?

"Zonder beginnen is er geen verwezenlijken en zonder verwezenlijken blijft de moraal een dode letter. Het goede doen vergt moed, de moed om je uit het drijfzand van je eigen inertie en gemakzucht los te wroeten. Die moed wordt belichaamd in de daad van het beginnen."
-Alicja Gescinska⁴

Loskomen uit het drijfzand betekent dus ook loskomen uit het drijfzand van de dagelijkse taal. En daarvoor is moed nodig. Het is doodeng om van je pad af te wijken. Doodeng om het anders te doen, anders te zeggen.

en dat kunnen wij wel ~~aan~~
~~Laten~~ we drama.
we geloven in het
onmogelijke
olifanten
blinden vliegen
blinden
nossekinkas

we het leven als
theater van
~~Ik wil vullen het~~
~~Ik wil in het theater het~~
leven laten van.
dan laten
het theater

*ik vraag mij af waarom woorden
zo vaak te laat komen
meestal pas op de fiets naar huis
op terugwegen ben ik het welbespraakt
het welste bespraakt
terug, ja dan spraak ik pas wel*

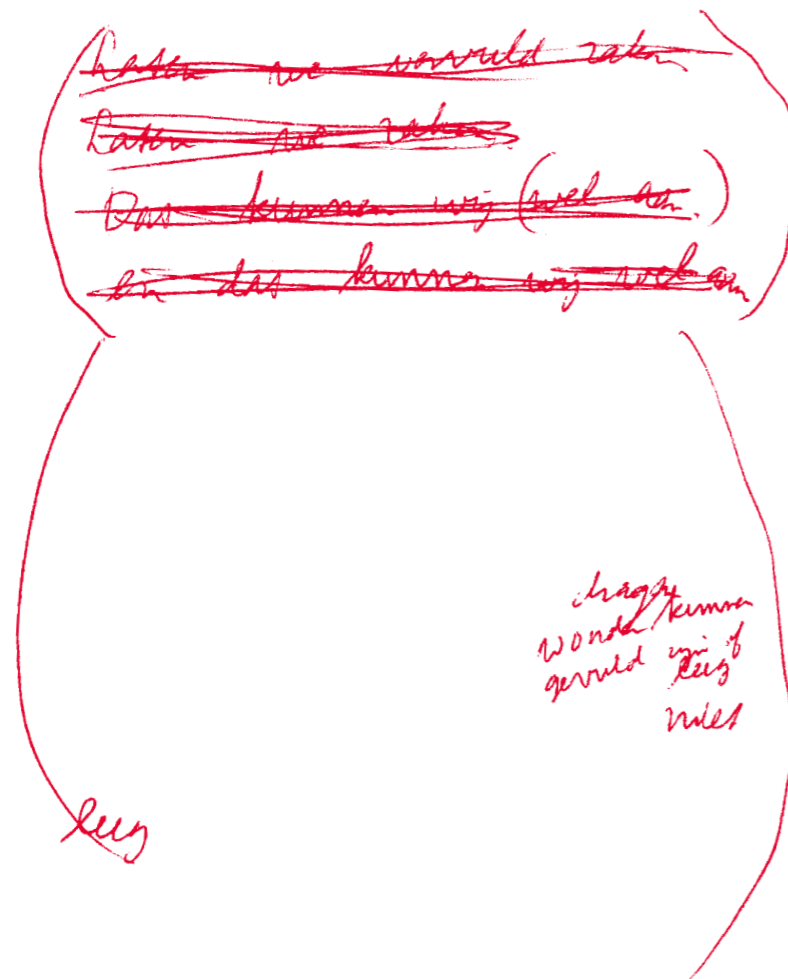
In de training van de politieacademie werkten we met metaforen. Kun je je droom, of dat wat je wil verwezenlijken, verwoorden als een metafoor? Een werkvorm die we binnen het lectoraat Kunst en Professionalisering vaker gebruiken. (zie voor een uitgebreide beschrijving: musework.nl/nl/onverwachtmetaforen) Er werden prachtige metaforen bedacht. En toch werd er geargeld: "Hier kan ik bij mijn team niet mee aankomen. Die staan meteen lachend op de gang", zei een van de aankomend teamchefs, nadat hij een prachtige metafoor schreef over hoe hij zou willen dat er in zijn team zou worden samengewerkt: als een groep orka's die samen een prooi vangt in die gigantische oceaan. Terwijl deze prachtige metafoor veel langer houdbaar is dan wanneer deze teamchef in zijn 'gewone' taal zou aansporen tot samenwerken binnen zijn team. Immers het beeld van de orka's is een beeld waar je naar terug kunt keren. Een beeld waarvan je over maanden nog kunt zeggen: "Weet je nog dat ik jullie over die orka's vertelde?" Een beeld waar symboliek uit spreekt. Een beeld met een lange houdbaarheid. En toch is de angst om uitgelachen te worden door collega's groter dan de moed om het anders te zeggen.

"Beginnen is het verzet tegen het status quo van het bestaan. Het betekent dat een mens geen vrede neemt met wat is, maar streeft naar wat beter kan zijn. Zonder beginnen, zonder het avontuur en het verlangen naar meer, is er geen kans op slagen (...)"
- Alicja Gescinska⁵

Moed hebben. Moed hebben om het anders te zeggen. Om het anders te schrijven. Om woorden te kiezen die buiten je vakjargon vallen. Om vanuit je hart een mail te schrijven. Om een vergadering met een gedicht te openen. Om een metafoor te vertellen om je team aan te vuren. Om een grapje te maken als je sterft, geluk te wensen voor alledaagse dingen. Is het echt zo eng om van je vertrouwde taal te wijken? Is er werkelijk iets te verliezen? Gezag, status, macht, respect? Kun je dat verliezen alleen door mooi te spreken?

*Er zijn woorden
die raken
Er zijn dezelfde woorden
die niets zeggen
Woorden kunnen
gevuld zijn of leeg
Woorden kunnen barsten
Ze kunnen openscheuren
lekker
Ze kunnen hun laatste adem uitblazen
leeglopen
en sterven
Elk levend woord weegt minstens 21 gram
Daarom vind ik het zo zwaar
om echt te zeggen wat me in hemelsnaam bezielt
Weet je wel wat alleen
'in hemelsnaam' al weegt?
Ik ben voorzichtig met wat ik zeg
Geen enkel woord mag barsten
omdat ik het zomaar laat vallen
omdat ik het gewicht verkeerd heb
ingeschat
Ik ben bang dat mijn woorden sterven
tussen mijn mond en jouw oor*

De wereld mooier maken, begint bij mooier spreken. Daar raakt iets in mij. Ook ik wil 'het goede doen'. En ik heb de woorden daarvoor als middel. Ik heb afgelopen jaar veel poëzie geschreven. Heel veel van mijn gedichten gaan over de taal zelf. Over de macht en onmacht van woorden. En over het fysieke van taal, het tastbare. Maar ook

ik heb, als schrijver, een moedige stap te maken. Een stap uit het theater, de wereld in.

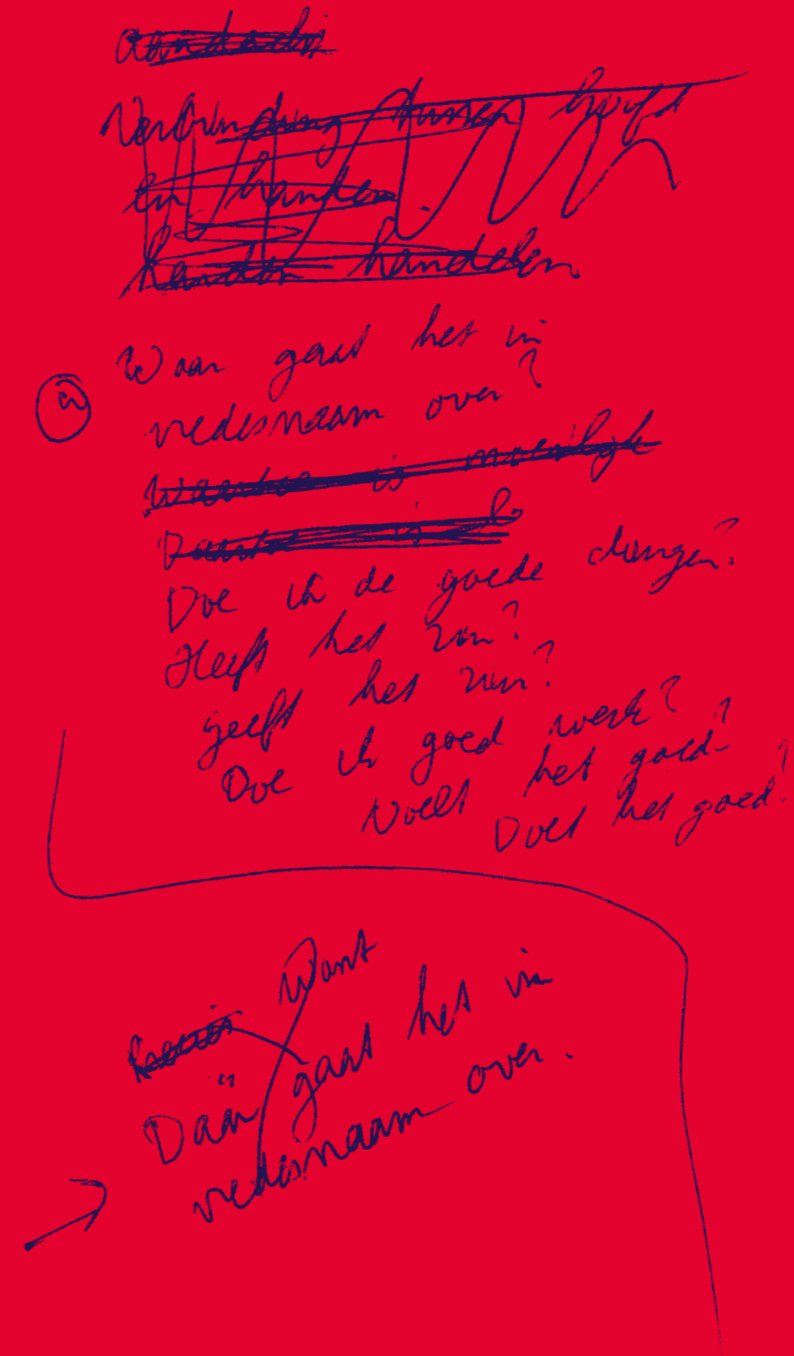
Ik zie dit artikel als een begin. Een begin van een onderzoek naar hoe het gebruik van muzische taal bij kan dragen aan het gesprek over wat ons drijft in ons werk. Dat onderzoek wil ik komende tijd gaan doen op drie niveaus:

1. In de eerste plaats wil ik onderzoek doen in de wereld. Ik wil in andere beroepsgroepen en met anderen blijven werken aan de vraag hoe taal bij kan dragen aan professionalisering. Welke schrijfmethoden kan ik ontwikkelen om werkelijk bij te kunnen dragen aan dat 'betere' gesprek (mondeling en op papier)? Om zo de verbinding tussen mensen onderling en hun werkelijke passie meer te versterken.
2. In de tweede plaats wil ik onderzoek doen op de HKU. In mijn werk met studenten en mijn directe collega's. Maar ik wil het onderzoek ook breder trekken dan alleen

mijn lessituatie. Ik wil vanuit het lectoraat een werkplaats opzetten waarin ik met geïnteresseerde collega's binnen de hele HKU ga onderzoeken hoe taal bij kan dragen in ons dagelijkse werk. En hoe ons werk verder kan reiken dan alleen de wereld van de kunst.

3. In de laatste, maar niet de minste plaats, wil ik onderzoek doen binnen mijn schrijverschap. Ik wil blijven schrijven. Alsmar die woorden. Ook als niemand er op zit te wachten. Niet schrijven in opdracht. Maar schrijven in vrijheid. Ik zette in dit artikel in de witregels poëzie, want ook dit artikel is een eerste stap in dat onderzoek. En ik ben nog maar net begonnen.

*Met één woord kan alles eindigen
of alles beginnen*

1 Luyten, W. (2018). *Het Bruggesprek* (p.10). Antwerpen, België – Apeldoorn, Nederland: Garant

2 Van Rosmalen, B. (2016). *Muzische Professionalisering* (p. 90). Utrecht, Nederland: Uitgeverij IJzer

3 Gescinska, A. (2016). *Allmensch, van middelmaat tot meesterschap* (p. 12-13). Gent, België: Academia Press.

4 Gescinska, A. (2016). *Allmensch, van middelmaat tot meesterschap* (p. 27). Gent, België: Academia Press.

5 Gescinska, A. (2016). *Allmensch, van middelmaat tot meesterschap* (p. 28). Gent, België: Academia Press.